

2

DISSE^TATIUNCULA
De
CRIMINIBUS
ALIIS, QVÆ PIIS CHRISTIA-
NIS OBJECTA QVONDAM NE-
FARIE SUNT A PAGANIS.

QVA
PLURIMUM VENERABILES
D^{NN.} INSPECTORES,
NEC NON ERUDITOS ALIOS,
AD
BENEVOLE AUSCULTANDUM
ORATIUNCULAS QVASDAM,
MEMORIÆ
B. MARTINI LUTHERI
SACRAS,
Observantissimè juxta & humanissimè
INVITAT
M. JOH. FRIDERICUS Söber/
Illustris Ruthenei RECTOR.

GERÆ,
STANNO. MÜLLERIANO.

Mons. Bonifacius.

Ariè exagitatam à gentilibus & pessimis tradu-
etam modis tuisse innocentem scelerisq; puram Christi-
anorum religionem ac pietatem; id verò alias jam di-
ctum fuit & expositum. (a) Etsi autem, qvoruncunq;
postulata criminum olim nefariè sit, cum curâ differui-
mus; tamen, ut falsum est μολύμος Φον & multiplici se
specie prodit, nondum iis recensendis planè defundos nos videmus. Nam
& novitatis nomine suspectam fuisse τοῖς ἔξω religionem veram, & ideo
convitiis proscissam, nondum, opinor, dictum fuit. Sanè apud Svetoniu-
m (b) nostri audiunt genus hominum superstitionis nova: & ut vetus qvad-
dam Inscriptio habet Hispanica, (c) novam generi humano superstitionem
inculcasse dicuntur. Qvin & diu ante hæc tempora in Areopago nuncupata
fuit religio nostra, διδαχὴ καινὴ, doctrina nova; & ipse Apostolorum ul-
timus pariter ac primus, ad judicium illud protractus, Ξενίζοντά τινα εἰς
τὰς ἀκοὰς εἰσφέρειν, seu nova quædam ac peregrina auribus ingerere &
inculcare putabatur. (d) Non secus ac hodiernum novitate nescio qvâ
exosa passim redditur ab Adversariis religio Lutherana, &, quasi χθὲς καὶ
& πρότερη nata sit & exorta, per summum nefas exagitatur. Verùm ut
fallantur himilerè, cùm non nova sit nostra orthodoxy, sed ad normam
Scripturæ, qvæ antiquissima est, exactè reformatæ & suæ denuò restituta
integritati: ita nova non erat, sed vetustissima religio Christianorum,
paganis verò, qvibus ignota erat illius origo, recens existimabatur. Qva
de re piissima sunt piissimi Constantini M. apud Eusebium verba, (e) di-
centis: neg, nova ac recens est nostræ religio, sed, ex quo hujus mundi fabri-
cam apie disposuam stetiisse credimus, tu (DEUS) hanc religionem cum debi-
ta tui Numinis observantia instituisti. Qvare & hoc ἔγκλημα transeat
cum cæteris. Nunc autem videamus porrò, qvid pessimi gentiles in opti-
mis Christianis reprehensione & odio dignum censuerint, & partim qvi-
dem qvâ civile & politicum, partim qvâ domesticum ac privatum vivendi
genus. Qvod vitam ergo civilem attinet, qvâ civitatis certæ membra &
magistratui subdita gens fuerunt; tria cummaxime nostris crimina ob-

j:cta

jecta fuisse legimus, quamquam injuste & citra ipsorum culpam; de quibus ante, quam ad alia progrediamur, dicere nunc rerum series requirit. Est ingens crimen, quod laetæ majestatis vocant, capitale in primis ac pavidum cæde: cuius gratiâ, & jure quidem gentium, totas interdum familias supplicio affectas, historiarum memoriæ loquuntur. Neque verò inauditum est, non dicta dumtaxat & voces liberiores, sed, quæcunque religiosè minus, minusq; serviliter de Imperatoribus usurpata fuere, gravissimis pœnis à tyrannorum sævitâ effreni vindicata fuisse. Tantitamq; enormous vitii veteres quoque Christicolaræ peragebantur rei. Testis omni major exceptione est Tertullianus, qui has ideò effundit (f) querelas: *irreligiosi dicimus in Cæsares, neque imagines eorum repropitiando, neque Genios dejerando, hostes populi nuncupamus.* Et alibi: *quia pro Imperatoribus sacrificia non impendimus, majestatis rei convenimus.* Verùm scriptor ille gravissimus satis piè juxta & accuratè crimen illud cispellit & amolitur, Christianosq; excusat, quod DEO non injuriâ dicto potius audientes sint, quam hominibus, è quorum censu non eximendi sint Cæsares. Ceterum ostendit, his maiores exhiberi à Christianis honores, quam ipsis Diis, quorum vanitas in aprico sit & indubia cordatiорibus. (h) Contra ea pro salute Imperatorum se Deum vocare aeternum ait, (i) *Deum verum & Deum vivum, & precari ipsis vitam prolixam, imperium securum, domum tutam, exercitus fortes, senatum fidelem, populum probum, orbem quietum, & quæcumque hominis & Cæsaris vota sunt.* Tandem quoque provocat ad ipsa Scripturarum oracula, dicens: (k) *qui ergo putas, nihil nos de salute Cæsarum curare, inspice Dei voces, literas nostras, quas neque ipsis suppressimus, & plerique casus ad extraneos transferunt.* Scitote ex illis, præceptum esse nobis ad redundantiam benignitatis, etiam pro inimicis DEUM orare & persecutoribus nostris bona precari: qui magis inimici & persecutores Christianorum, quam de quorum majestate convenimus in crimen? sed etiam nominatim atque manifestè, orate, inquit, pro regibus & principibus & potestatibus, ut omnia tranquilla sint. Nolo hanc in rem asserre, quæ apud Dionysium Alexandrinum, (l) & Arnobium (m) legi queunt; ne nimium longus sim. Tantum igitur abest, ut laetæ augustioris majestatis accusandi fuerint Christo dediti, ut potius, pro sua in eam pietate, secundo à DEO, rerum omnium auctore, loco Principes coluisse dicendi sint. Deinde & factionum studium iis impingebant quondam gentiles, & criminabantur, quod rebels essent & contumacius se gererent. Unde nefarie conspiracyis homines audiunt Galerio Maximo Proconsuli, in Actis passionis Cypriani; homines

mines deploratae, illicitæ ac desperatae factionis, & plebs profanae conjurationis;
Cæcilio apud Minucium Felicem, (n) plebs rebellis apud Prudentium in
Romano. (o) Verum, quām injustè & hæc in Christianos innocentissi-
mos conficta sint, præter alios (p) idem doctissimus Afer ostendit, cùm
non modò contestatur, (q) nihil omnino à Christianis tale committi, qua-
le de illicitis factionibus timeri solet, sed & hæc esse negotia (r) Christianæ fa-
ctionis seriò jocatur: coimus in cœtum & aggregationem, ut ad DEUM qua-
si manu factâ prestationibus ambiamus orantes. Hæc vis DEO grata est.
Coimus ad literarum divinarum commemorationem, si quid præsentium
temporum qualitas aut præmonere cogit, aut recognoscere. Et hic ipse alibi
(s) à perduellionis crimine Christianos liberat ex ea ratione, qvod, cùm
vim potuissent repellere vi, & discessu suo illatam vindicare injuriam, ni-
hil hujus unquam moliti sint. Sed & causas omnium malorum Christianis
præscioribus adscribant infideles, existimantes nefariè, omnis publi-
cæ cladi, omnis popularis incommodi eos esse causam. Si Tiberis ascen-
dit in mœnia, (verba sunt Q. Septimii Florentis (t) si Nilus non adscendit
in arva, si cœlum stetit, si terra movit, si famæ, si lues, statim Christianus ad
Leonem acclamat. Et Arnobius ait: (u) comperi nonnullos, qui se pluri-
mum sapere suis persuasionibus credunt, insanire, bacchari & velut quiddam
promptum ex oraculo dicere: postquam esse in mundo Christiana gens cœpit,
terrarum orbem perisse, multiformibus malis affectum esse genus humanum.
Quo circa horum calumnias dissolvere ac retundere criminationes studet
idem, libris cum maximè prioribus; idq; pro captu suo: nam, isthæc cùm
scriberet, ex Ethnicismi tenebris ad veritatem recens pervenerat Christianam.
Et qvem in finem augustissimus Patrum libros de Civitate DEI con-
scripsit? Scilicet cùm eversionem Romæ, per Gothos factam, Deorum fal-
sorumq; cultores, qvos usitato nomine paganos vocamus, in Christianam reli-
gionem referre conantes solito acerbius, & amarius DEUM verum blasphemare cœpissent; ipse ex ardescens Zelo domūs DEI, adversus eorum blas-
phemias & errores, libros illos scribere instituit. (x) In qvibus inter alia
ostendit, impietate gentilium cladem hanc commeruisse urbem, cultu ve-
rò Christianæ religionis factum, ut ne penitus interierit. (y) Neq; verò
alia causa fuit, cur magni illius Augustini discipulus, Orosius suam con-
cinnaret historiam, quām ut calumniis hostium Christiani nominis faceret
satis. (z) Lubens ac sciens prætereo alios non paucos, qui idem ex pri-
scioribus Ecclesiæ seculis egerunt. Et enim nunc pergendum porrò est,
& videndum, numquid, qvà vitam privatam, optimis qvondam Christia-
nis

nis objectum neq; viter sit & exprobratum. Hic verò mox doctrinam ac eruditionem in iis desideratam, mox nescio qvam crudelitatem cum aliis vitiis, mox & sordiditatem ac miseriam eorum exagitatam fuisse, deprehendimus. Igitur qvod doctrinam attinet, vitio ipsis data commemoratur primò inscītia & qvod non satis politi his artibus fuerint, qvas qvi tenent, eruditi appellantur. Hinc Chr̄stianos vocat Cæcilius apud Minucium in Octavio (aa) studiorum rudes, literarum profanos & expertes: & Lucianus, Deorum ille hominumq; irrīor atq; scurra (bb) ἀνθεωπὺς ἴδιωτας. Et sanè negari non potest, tales omnino & Petrum & Johannem cum plerisq; Apostolis non tam apparuisse, qvām revera fuisse: unde suā in dicendo libertate intrepidā admirationem omnibus injiciebant, ὅτι ἀνθεωποὶ ἀγράμματοι καὶ ἴδιωται, homines illiterati & idiota forent. Christiani porrò subsecuto tempore civilem prudentiam & qvæ ad forum pertinet, insuper habebant, qvod à publicæ rei curâ semoti, in obscuro degerent & intra privatæ cancellos vitæ se continerent. Aversabantur etiam philosophiæ studium, cùm sophistas ac philosophos plerumq; infensissimos habarent hostes. A qvib; tamen veteres nonnulli & illi qvidem eruditæ Ecclesiæ Doctores secessionem facientes, plus, qvām par est, Philosophiæ tribuebant. Qvod verò humaniorem attinet literaturam, in illam paullò inqviora fuisse veterum Christianorum judicia, certum est. Tragœdias enim & Comœdias, ac reliqua Poëtarum scripta toto detestabantur animo, qvod nec ad solidam eruditionem (ut qvidem illi putabant) ficerent, & lascivia ac turpitudine scaterent, fabulosq; idolomanizæ fenestræ aperient bipatentes. Qvin imò, prout qvisq; è Patribus aliisq; eruditis Christianis vel addictus alicui studio, vel ejusdem rудis erat; ita illud aut complebat & permittebat laudibusq; vehebat, aut spernebat contrà & prohibebat. (cc) Qvod enim qvis amat, id & laudat plerumque atque commendat aliis: qvem ad modum contrà reprehensionem ex facili incurrit, qvod minus gratum & acceptum est. Atque sic perspicuè palam est, non omnibus omnem eruditionis partem qvādam placuisse; inde autem conseqvī nullatenus potest, omnes omnino literarum expertes fuisse & exsortes Christianos, multò minus Ecclesiæ Doctores ἐριγέγγυς καὶ σχυτοτόπις, καὶ κναφεῖς ἀπαιδεύτης τε καὶ ἀγρικοτάτης, laniones, futores, fullones rudes & imperitos: qvæ iniqvissima Celsi apud Origenem (dd) calumnia est. Qui & hæc in Christianorum conventibus proclamari dixit vel potius nugatus est: (ee) μηδεὶς προσίτω πεπαιδευμένος, μηδεὶς σοφὸς, μηδεὶς φρόνιμος, ἀλλ' εἰ τις ἀμαθῆς, εἴ τις ἀνόητος, εἴ τις νή-

πι

πι. Ορθός θάρρων ηγέτω, hoc est, interprete Davide Hoeschelio: nemo accedat eruditus, nemo sapiens, nemo prudens, sed si quis est indoctus, insipiens, infans, fiderenter veniat! Contra quod recte Adamantius sic exclamat: (ff) immo accedat vel doctus vel sapiens, vel prudens, quicunq; vult: sed nihilominus accedat etiam indoctus & insipiens, & rudis & infans. Nam talibus, si accesserint, medicinam pollicetur Verbum DEI! Ex quod idem doctissimus Patrum præclarè demonstrat cum exemplis, tūm & dictis utriusque Fœderis, veram sapientiam, quæ in DEI agnitione cummaxime consistit, tantumq; à mundana differt, οὐδὲ γνώσει ἀπόγαιης, potissimum à Christianis queri & amari, ita tamen ut nec spernant à se eruditionem reliquam, quæ non obstat cognitioni divinae. Sed & stilum minus exultum & scabrum Christianis objiciebant oī ἔξωθεν. Enim verò eò dementiæ processerat cavillandi pruritus, ut nec scribendi genus, quò simpliciori utebantur fideles ac pii, intactum relinquerent, sed maledictis configerent, & ne fidem Christianorum scriptis haberent, persuadere mortalibus conniterentur. Sic enim inquit paganus quidam apud Arnobium: (gg) barbarismis, solecismis obsitæ sunt res vestræ & vitiorum deformitate polluta. Et Celsus pessimus apud Origenem culpare non veretur Scripturarum in eloquendo tenuitatem: (hh) & alibi (ii) earundem ridet ἴδιωτικὰ λόγια, & alio loco (kk) Christo in Scripturis loquenti sermonem objicit ἀγεγινότερον. Pudet næniarum, quas alii occentant cum tardio legentium, & afferre nunc piget. (ll) Verum recte puerilem hanc & angusti pectoris objectionem vocat Arnobius, quod post Tertullianum inter sacros Scriptores nemo doctior fuit, judicio Lipsii. (mm) Etenim, ut prudenter idem addit: cum de rebus agitur, ab ostentatione submotis, quid dicatur, spectandum est, non quali cum amoenitate dicatur, nec quid aures comulceat, sed quas afferat audientibus utilitates. Et post paullò: dissoluntis est pectoris in rebus seriis querere voluptatem, & cum tibi ratio cum male se habentibus atq; ægris, sonos auribus infundere dulciores, non medicinam vulneribus admovere. Consentit lacteum os Firmianum, (nn) inquit: hæc in primis causa est, cur apud sapientes & doctos & Principes hujus seculi Scriptura sancta fide carsat, quod Prophetæ communi ac simplici sermone, ut ad populum, sunt laeti. Contemnuntur itaq; ab iis, qui nihil audire vel legere nisi expolitum ac disertum volunt, nec quicquam inherere animis eorum potest, nisi quod aures blandiori sono permulceret: illa vero, quæ sordida videntur, anilia, inepta, vulgaria existimantur. Adeò nihil verum putant, nisi quod auditu suave est, nihil credibile, nisi quod potest incutere voluptatem: nemo rem veritatem ponderat, sed ornatum. Verum delicatulis ilorum

Iorum autibus hoc inculcavit Octavius apud Minucium: quod imperior sermo, hoc illustrior est: quoniam non fuerat pompa facundie & gratiae, sed, ut est, recte regulâ sustinetur. Ceterum non adeò barbari fuerunt ex Patribus Latinis Tertullianus, Cyprianus, Minucius Felix, (oo) Lactantius & alii numero non pauci, quamvis cum dictione Ciceronis aliorumque, quos ætas Latinitatis aurea suppeditavit, paria non omnino fecerint: nec male scripsisse censentur Græcè Justinus, Origenes, Chrysostomus cum reliquis, et si Demosthenis facundiam, Thucydidis gravitatem, Aristotelis subtilitatem aut Platonis acumen fortassis non sint planè asscuti. Sufficit illos omnes de rebus divinis planè, simpliciter ac perspicue exposuisse, non grandiloquentiâ mundanâ, sed Sancti Spiritus cœlesti phraseologiâ, quam nequam profanæ sapientiæ censuram subire par est. Et enim, ut Lactantii hæc mea faciam, (pp) num DEUS & mentis & vocis & lingue artifex deserte loqui non potest? Immò verò summa providentia carere fuceo voluit ea, quæ divina sunt: ut omnes intelligerent, quæ ipse omnibus loquebatur. Et quotusquisq; piè eruditorum sit tam scævæ mentis, ut, quia ad normam profanorum locuti non per omnia sunt Evangelistæ & Apostoli, hos barbarismorum ac solœcismorum reos peragere præsumat? Idiotica est horum locutio, fatemur, sed num ideo barbara? num solœca aut inepta? Absit ita dicamus aut sentiamus; præcipue cùm barbarismos ac solœcismos vitii, ignorantiae, ruditatis, non artis aut rationis nomina esse, inter omnes cùm veteres, tūm & recentiores constet. (qq) Multa, si non omnia, ex veteris Testamenti Oceano hausit novum: unde non potest non sè penumero abundare Ebraismis & Chaldaismis. Deinde cùm novi Fœderis Scriptores vel Syram vel Chaldaeo-Syram lingvam haberent vernaculam (hos enim & Christum ipsum idiomate Græco locutos fuisse, nescio unde evinci queat (rr)) fieri non potuit, quin, quidquid Græcè scriberent, ex vulgari & quotidiano sermone subinde aliquid traheret idioticum. (ss) Quemadmodum ergo nemo temerè sit, qui versionem Bibliorum Germanicam, quam indefesso & singulari Thaumasiandi studio debemus, minus Germanicam dixerit, cùm ad idiotismos utriusq; Testamenti Scriptorum in multis accommodata sit: (hoc enim boni Interpretis esse, non diffitentur cordatores (tt)) itaq; non erat, cur barbarè dixisse Scriptores sacros, aut solœcum quid commisisse, hostes veritatis garriscent improbè. Itaq; singularis planè est Scripturæ, & qui eam seqvuntur, loquendi modus, qualem vix in profanorum scriptis reperias: quamquam & cum his paria illam quandoq; facere, nemo exactius eruditorum dubitet. (uu) Quocirca facessant impii gentiles cum suis scommatibus, & in Græcos effutiant, qui hodiè in mediâ Græciâ vix Græci sunt, & quos vel cum

Scri-

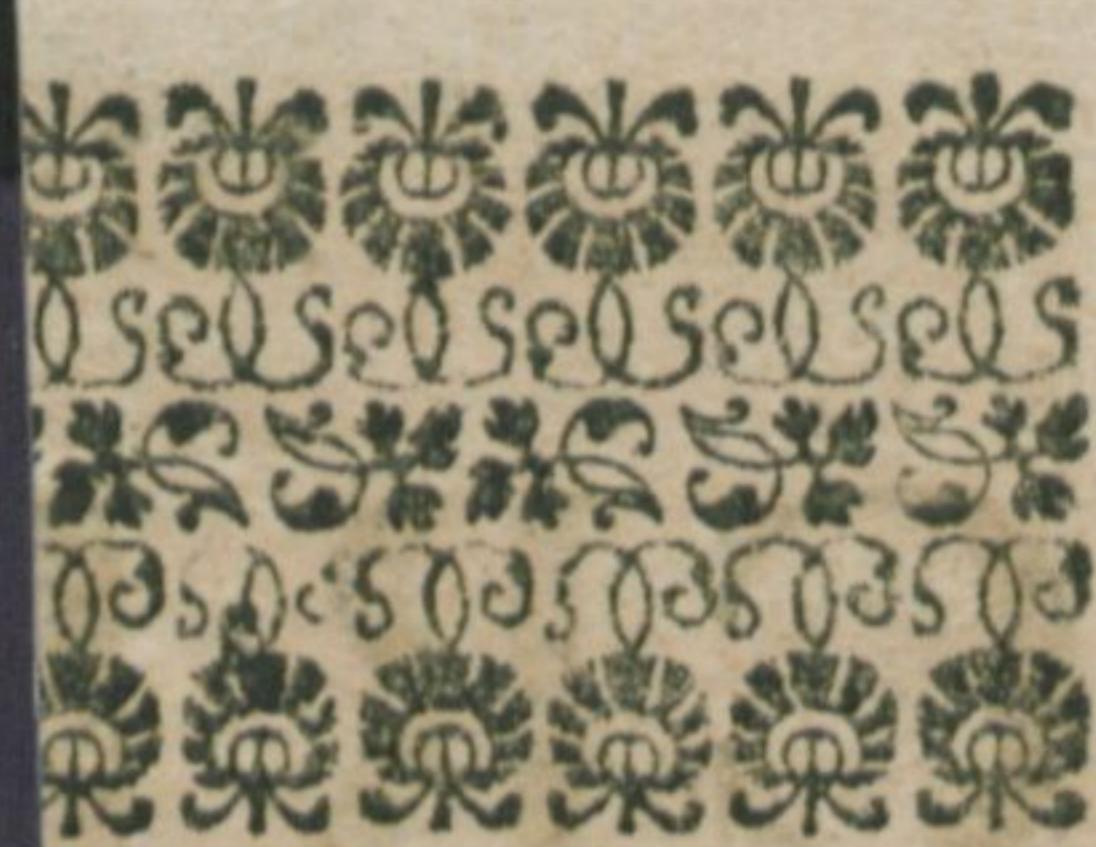
Scriptoribus sanctis, vel vetustis Patribus collatos, σολοικίζεν omnino &
 immane quantum βαρβαρίζω, vero perquam simile est. Cæterum id iā τως
 τῷ λόγῳ fuerint vetustissimi Christiani, quod vel de se θεογήτως Paulus
 fatetur; (xx) tantum tamen virtute Spiritus valuerunt & efficacia esse
 cerunt divini verbi, ut de hostibus triumphum egerint, & multos ex illis ad
 suas partes pertraxerint & cœlestis compotes reddiderint felicitatis. Re-
 starens alia penitus examinanda, quæ vitio data quondam, per summum
 nefas Christianæ genti legimus; sed chartæ impedit angustia; itaq; reli-
 quæ alii reservamus occasione. Sed nunc eorum facienda mentio est, qvī
 cras, si DEUS dederit, H.L.Q.C de B. Lutheronostro, Elia mundi ultimo,
 verborum non nihil facere decreverunt. Nimium, quæ ad Virti sanctissimi
 ortum & adolescentem ætatem pertinent, EHRENFRIID LEVIN à Maundorff/
EQ. MISN. exponet: de admirando Reformationis opere Joh. CHRISTOPHOR-
 RUS Wolff/GER. dissertabit: virtutes vero incomparabilis Viri Joh. GEORG.
FRIDERICUS à WOLFFRAMSDORFF/EQ. VAR. dilaudabit, ac simul, quomodo
 vitæ catastrophen addiderit, dicet. Tandem Martinalia carmine Epico Jch.
 LUDOVICUS à Maundorff/EQ. MISN. celebrabit. Igitur ut cum PLURI-
 MUM VENERANDI Dn. EPHORI, tum & ERUDITI ALII favere Adolescentum
 optimorum conatibus velint, & æquanimitate auscultandi, copiam cre-
 scendi dare, enixè rogitamus. Ultrò quidem & per se in optima quæq; ra-
 pitur inde les bona & studiis consecrata: sed, sicut eqvī non degeneres, ita
 & meliores animi majori id agunt promptitudine, plausu si juventur & fa-
 vore. P.P. Geræ d. XXI. Nov. A.O.R. 80 Icc. LXXXII.

NOTULARUM EVOLUTIO.

- (a) np. 4. Kal. Febr. hoc ipso, qui nunc admetam properat, anno. (b) in Nerone c. XVI. (c) Jan. Grut. in Thes. fol. 238. cit. Dn. D. Kortholt de orig. & nat. Christ. p. 2. (d) Ad. XVII, 19. & 20. (e) in vita Constantini lib. II. c. LVII. (f) adv. nat. l. 1. c. 17. (g) in Apologet. c. 10. (h) c. 28. & 29. (i) c. 30. (k) c. 31. (l) vid. Des. Herald. ad Arnob. animadv. p. 189. (m) lib. IV. advers. Gent. p. m. 152. (n) vid. land. D. Kortholt. in Plin. epist. p. 127. (o) hymn. XIV. 62. (p) quos citat D. Kort. l. c. p. 149. (q) c. 38. (r) c. 39. (s) c. 37 (t) c. 39. (u) l. 1. adv. gent. init. (x) ut ipse loquitur l. 2. Retract. c. +3. (y) vid. l. 1. de Civ. DEI c. 7. (z) vid. in primis l. 7. c. 37. (aa) p. 32. ed. Ouzel. (bb) in Peregrin. p. 338. cit. Elmenb. in Minuc. (cc) Vid. de his Desid. Herald. animadv. in Arnob. l. 3. p. 137. 138 (dd) lib. 3. (ee) l. c. (ff) p. 143. vers. Hæsch. (gg) lib. I. adv. Gent. p. 35. (hh) l. VI. (ii) l. III. (kk) l. VII. (ll) vid. Kortholt. de Orig. Christ. c. XI. toto & quod Ouzel adducit ad Minuc. p. 32. 33. (mm) cent. I. ep. 42. (nn) l. V. Instit. c. 1. (oo) Vid. Lactant. l. c. (pp) l. VI. Instit. c. 21. (qq) Vid. Dn. D. Olearius Prof. Lips. diss. Philologico-Thcol. de Stylo N.T. scit. polem. membro 1. p. 105. seqq. & B. Bacleri diss. de eodem argumento in appendice. (rr) vid. Vogl. Introd. in nos. script. p. 77. (ss) vid. D. Olear. l. c. p. 82. (tt) & Pet. Dan. Huetius l. 1. de Interpret. p. m. 31. & 56. (uu) vid. iterum Olear. l. c. p. 57. & 60. (xx) l. Cor. XII. 6.

specie prodi
& novitatis
convitiis pr
um (b) nos
dam Inscript
ineulcasse di
fuit religio
timus parite
τὰς ἀνοάς
inculcare p
exosa passio
ἢ πότερον
falluntur hi
Scripturæ,
integritati:
paganis ver
de re piissim
centis: neg
cam aptè dis
ta tui Num
cum cæteris
mis Christiana
dem quā civ
genus. Q
magistratui

s & pessimiſ tradu
lerisq; puram Christi
id verò alias jam di
autem, qvoruncunq;
it, cum curâ differui
ος Φον & multipliſ ſe
os nos videmus. Nam
onem veram, & ideò
Sanè apud Svetoni
oue: &, ut vetus qvæ
humano ſuperſtitionem
Areopago nuncupata
ipſe Apostolorum ul
us, Ξειρούτα τινα eis
na auribus ingerere &
n novitate neſcio qvā
ina, &, qvafsi χθὲς και
agitatur. Verūn ut
loxia, ſed ad normam
& ſuæ denuò reſtituta
religio Christianorum,
existimabatur. Qv
ebium verba, (e) di
vo hujus mundi fabri
re religionem cum debi
oc εγιλημα tranfeat
eſſimi gentiles in opti
uerint, & partim qvi
ac privatum vivendi
tatis certæ membra &
n nostris crimina ob
j:cta